

Voor de paleizen van de stadhouder en de daarbij behorende tuinen, de huizen van Huygens en Johan Maurits, kerken en het stadhuis van Amsterdam met hun versieringen vervaardigde hij ontwerpen, soms op berucht schetsmatige wijze zodat anderen ze moesten uitwerken. Daar ontstonden dan wel eens onenigheden over. Terwijl zijn schilderwerk aanvankelijk de invloed van het caravaggisme én classicisme vertoonde (Buvelot spreekt van een kameleonachtige verandering van stijl) was in zijn plannen voor gebouwen uitsluitend het classicisme de leidraad. Door bestudering van de Romeinse architect Vitruvius — zoals die door de Italianen Palladio en Scamozzi werd geïnterpreteerd — en dus door het volgen van de antieken, wilde hij in de toepassing van wiskundige principes van bouwkunde een bouwkunst maken. Daarin kwam door combinatie met beeldhouw- en schilderkunst een levensvisie tot uiting. En bij dit alles stond niet de rijkdom van het ornament centraal maar ging het om het herscheppen van een universele harmonie van proporties. Van Campen zou daarom volgens Ottenheim ook de wijzigingen in het Amsterdamse stadhuis, waar de Burgerzaal door de Romeinse 'basilica' was geïnspireerd, niet hebben geaccepteerd omdat zij ingingen tegen deze 'ware bouwstijl', gecreëerd door de vrije kunstenaar. Voor de leek is deze interpretatie van het gebouw toch wat moeilijk te verbinden met de elders aangevoerde overeenkomst van het stadhuis met de bijbelse tempel van Salomo, die door een zeventiende-eeuwse jezuïet als ideaal, klassiek gebouw in beeld was gebracht. Iets meer aandacht voor dit toen overigens heel gewone eclecticisme had in deze verwarrende materie verhelderend gewerkt. Enkele discrepanties in de interpretatie van de artikelen zouden daardoor ook nader zijn verklaard. Maar het fraai geïllustreerde boek zal lang de definitieve publikatie over Van Campen blijven.

E. O. G. Haitsma Mulier

B. Cox, *King William's European joint venture* (Assen: Van Gorcum, 1995, ix + 243 blz., ISBN 90 232 3028 0).

Na lezing van het eerste hoofdstuk van deze studie waant de lezer zich in een spannend jongensboek verzeild geraakt. De auteur beschrijft daarin op pakkende wijze de risicovolle terugkeer in 1691 uit Engeland van de kersverse Engelse koning Willem III. Mist en ijsgang verhinderden zijn jacht 'Mary' de Maasmond binnen te lopen en een hachelijke tocht in een open boot volgde. Met geluk en wijsheid werd de Zuidhollandse kust veilig bereikt en kon Willem zich in Honselaarsdijk melden waar de crème de la crème van de Europese leiders op zijn instigatie bijeen was gekomen om te bespreken hoe gezamenlijk de strijd tegen het expansieve Frankrijk opgenomen kon worden. Na deze introductie begint het boek echt want de Grote Alliantie van 1698 tussen de Republiek, Engeland en Oostenrijk is het eigenlijke onderwerp van het boek waarin de auteur wil aantonen dat dit verbond uitzonderlijk voor zijn tijd was door zijn totstandkoming en vorm, dat het een beginpunt vormt voor het verdere verloop van de Europese geschiedenis en dat het de verdienste was van Willem III dat het er is gekomen.

Om dat te doen neemt de auteur een lange aanloop die er toe leidt dat we halverwege het boek bij het eigenlijke onderwerp belanden. Daarmee is bepaald niet gezegd dat het eerste deel niet interessant is maar voor de argeloze lezer die denkt een boek over Willem III te

kopen is het wel verrassend. Vertrekpunt vormt de opdeling van het rijk van Karel de Grote in het Midden-, Oost- en West-Frankische rijk in 843 bij het verdrag van Verdun. Die deling betekende dat er tussen een sterk Oost en West een voortdurend betwist middengebied ontstond dat aanleiding gaf tot vele twisten en oorlogen als ook het ontstaan van een aantal kleinere onafhankelijke staten (Venetië, Zwitserland, de Republiek der Verenigde Nederlanden) met een eigen afwijkende politieke structuur. De Franse vorsten zijn voor de auteur in dit krachtenspel ondubbelzinnig de voortdurende agressoren, zich rechtvaardigend voor hun expansiedrang met het argument dat zij te beschouwen waren als de enige echte erfopvolgers van Karel de Grote. De exponent bij uitstek hiervan is Lodewijk XIV. Het is Willem III die voor het eerst de Europese staten bijeen weet te brengen in een alliantie die meer is dan een reeks bilaterale verdragen en met een duidelijk vredesdoel voor ogen, namelijk het tot stand brengen van een machtsevenwicht zodat een langdurige vredesperiode zou kunnen ontstaan. Daartoe moest Frankrijk binnen haar grenzen teruggedrongen worden. Een joint venture van staten zoals er nadien nog vele zouden volgen, lopend van het verdrag van Utrecht (1713), de Heilige Alliantie (1815), de Volkerenbond (1920) en het charter van de Verenigde Naties (1945).

Cox toont zich in zijn betoog een belezen auteur die de anekdote niet schuwt. Dat maakt het boek ondanks zijn overdaad aan feiten die veelal in voetnoten of kaderteksten zijn ondergebracht, zeer leeswaardig. Het is altijd aardig om 'en passant' er weer even aan herinnerd te worden dat Dumas' muskietier d'Artagnan voor Maastricht gesneuveld is en dat een eenvoudige plaquette ter plaatse daaraan herinnert. Naast politieke geschiedenis vormt de krijgsgeschiedenis met aspecten zoals bewapening, organisatie, tactiek, strategie en logistiek van zeventiende-eeuwse legers een belangrijk element. Door de fundamentele en beknopte wijze waarop de auteur deze onderwerpen beschrijft, hebben deze stukken, die soms in de vorm van een appendix zijn opgenomen, een naslag-karakter. Aardig is bij voorbeeld de behandeling naar voorbeeld van Keegans 'Face of Battle' van de slagen bij Neerwinden in respectievelijk 1602, 1693 en 1705. De lezer zal zich daarbij soms wel afvragen wat deze stukken bijdragen aan een beter begrip van de centrale these.

Het boek is keurig verzorgd uitgegeven maar hinkt op twee gedachten. De omslagillustratie, het harde geplastificeerde kaft, de soms wat simpel aandoende lijntekeningetjes geven het het voorkomen van het jongensboek, de verzorging van de tekst met voetnoten onderaan de pagina, literatuurlijst etc. alsmede de tekst zelf maken het tot een degelijk en zorgvuldig uitgegeven studie.

J. P. Sigmond

P. Thissen, *Werk, netwerk en letterwerk van de familie Van Hoogstraten in de zeventiende eeuw. Sociaal-economische en sociaal-culturele achtergronden van geletterden in de Republiek* (Dissertatie Nijmegen 1994, Studies van het Instituut Pierre Bayle XXVI; Amsterdam-Maarssen: APA-Holland university press, xiv + 333 blz., f79,50, ISBN 90 302 1036 2).

In 1993 publiceerde Michiel Roscam Abbing met medewerking van Peter Thissen een boek over Samuel van Hoogstraten (Leiden: Primavera pers), waarin diens oeuvre van gesigioneerde schilderijen werd afgebeeld. Daarnaast gaf het werk, geheel naar de tegenwoordige trend in de kunstgeschiedenis een chronologie van eigentijdse bronnen die documentatie verschaffen